

Úvaha o chronologii pražských grošů Václava IV.

Jiří Michl

Pražské groše Václava IV. jsou bezesporu nejčtenějšími, avšak nejhůře určitelnými mincemi celého grošového období. Celá řada numismatických badatelů se zabývala problémem typologického a chronologického zařazení těchto nevzhledných, špatně čitelných ražeb. J. Smolík¹ a J. Teisinger² popsali některé odlišnosti v kresbě lva, koruny, písma a rozdělovacích znamének. Rozeznali také nejstarší a nejmladší typ. Em. Nohejlová-Prátová,³ P. Radoměský⁴, J. Hásková⁵ a nedávno zesnulý L. Nemeškal⁶ při rozboru jednotlivých nálezů pak odlišili důležité rozlišovací znaky od podružných, popsali další nové varianty a naznačili jejich posloupnost.

Nejdále došel rovněž již zesnulý Stanislav Veselý, jehož památku bych touto prací rád vzpomenu. Ve svém zpracování nálezů z Jarošova nad Nežárkou a Černovic u Tábora⁷ celou problematiku dosti detailně a fundovaně popsal, proto ji zde jen stručně nastiňuji.

Léta se již zabývám studiem grošového období, a tak jsem uvítal možnost zpracovat dva dosud nepopsané nálezy s převážným obsahem pražských grošů Václava IV., ze soukromé sbírky. První nález, označený jako *Nález na poli u Sušice, okres Klatovy*, je patrně druhou částí nálezu č. 2/74 uloženého v klatovském muzeu.⁸ Obsahuje 464 pražských grošů Karla IV. a Václava IV. U druhého nálezu nevíme, odkud pochází, předpokládá se, že ze severních Čech. Obsahuje 498 pražských grošů stejných panovníků a střepy světle béžové, nepolévané nádoby s tmavě červeným hřebínkovým dekorem. Uložen byl pravděpodobně v kamnech, nebo v komině, podle modročerného zabarvení části mincí sírníkem. Oba nálezy obsahují několik grošů Karla IV. posledního typu a všechny základní typy grošů Václava IV., včetně nejmladších, s vysokým písmem, ostře řezanou korunou na líci a se lvem bez „nosu“ a rovnou levou zadní nohou na rubu. Důležitým časovacím kritériem je v „sušickém“ nálezu groš s dvojitou kontramarkou města Soest, jejíž použití je listinně doloženo k roku 1419.⁹

Při studiu obou nálezů, porovnáváním jejich obsahu s materiálem vlastní sbírky a rozбором již zpracovaných nálezů, jsem došel k názoru, že vytvoření chronologie pražských grošů Václava IV., tak jak je koncipováno u ostatních panovníků, pomocí kombinace lícních a rubních opisů rozdělovacích znamének, tvarů písmen a vyobrazení koruny na lícní a lva na rubní straně, by bylo v současné době víc než odvážné. Došli bychom k „astronomickému“ počtu variant, navíc ještě hypotetických, neboť v dochovaném materiálu je jen malé procento mincí, u nichž je čitelná alespoň polovina určovacích znaků. Groše Václava IV. se všemi čitelnými znaky patří

1 SMOLÍK, J.: *Pražské groše a jejich díly*, Praha 1894.

2 TEISINGER, J.: *Pražský groš Václava IV. a jeho varianty*, České Budějovice 1936.

3 NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Em.: *Numismatické památky doby husitské*, Časopis Národního muzea 120, 1951, s. 14–33.

4 RADOMĚŘSKÝ, P.: *Nález z Kamene u Tábora*, Numismatický časopis čsl. 19, 1950, s. 185–187.

5 HÁSKOVÁ, J.: *Příspěvek k chronologii pražských grošů Václava IV.*, Num. sborník 14, 1976, s. 15–25.

6 NEMEŠKAL, L.: *Nález ze Lžína u Soběslavi*, Num. sborník 2, 1955, s. 171–176.

7 VESELÝ, S.: *Nález v Jarošově nad Nežárkou (Příspěvek k chronologii pražských grošů Václava IV.)*, Num. sborník 7, 1963/4, s. 19–46.

8 VOGELTANZ, J.: *K dosud nezaznamenanému nálezu pražských grošů u Přestaníc na Klatovsku*, Num. listy 32, 1977, s. 164.

9 KATZ, V.: *Kontramarky na pražských groších*, Praha 1927, s. 29.

k velkým vzácnostem. Při popisu každého dalšího nálezu by nám pak přibývaly další nové varianty. Jaký nástroj na výrobu „rarit“ by se z takového soupisu stal v rukou některých současných zpracovatelů aukčních katalogů, je nasnadě.

Zaměřil jsem svoji pozornost na vyobrazení lva na rubu mince. Lev vyplňuje téměř celou plochu mince, opis bývá vyražen celý jen velmi vzácně a u nejstarších typů, neboť střížek je skoro vždy menší než průměr razidla. I když je mince silně nedoražena, nebo otřelá, alespoň některá partie lva je čitelná. Na detailech i celkové kompozici této heraldické figury lze sledovat vývoj výtvarného pojetí, od „subtilních“ lvů prvních Václavových grošů, přejatých z posledních ražeb Karla IV. a stále poplatných raně gotickým vzorům doby Václava II., až po široce rozkročené, mohutné lvy z konce vlády Václava IV., blížíci se proporcermi pozdně gotickým lvům doby jagellonské. Sledoval jsem především tvar tlap, hlavy, stylizaci srsti a zakončení ocasu, neboť zde lze nejlépe rozlišit rukopis řezačů želez. Technikou supraprojekce jsem pak rekonstruoval celková vyobrazení lvů tam, kde jsem neměl k dispozici celý obraz. K nim jsem přiřadil tvary korun z líce mincí. Těchto základních tvarů jsem určil 28. Pevný řád a kázeň řezačů želez ve stylizaci lva a v použití rozdělovacích znamének v opisech je pozoruhodná. Větší rozdíly lze zjistit jen v použití typů písma a v kresbě koruny. Při porovnání s uměleckými díly té doby (vrcholná gotika – tzv. krásný sloh), lze konstatovat, že nebyť zjednodušené technologie výroby střížků a kvapné ražby, byly by pražské groše Václava IV. jedny z našich nejkrásnějších mincí. K rekonstruovaným heraldickým figurám lva a koruny jsem pak přiřadil rozlišovací znaky charakteristické pro jednotlivé typy (rozdělovací znaménka, tvary písmen, provedení perlovců), a následně je porovnal s Veselého typologií. Lze říci, že moje řazení Veselého trochu nepřehlednou chronologii nepopírá, ale že ji doplňuje. Ztotožňuji se i s Veselého předpokladem paralelní ražby mého typu I, II, III, a zač. IV (Veselý II, I2, I3, IIA1, IIB2, IIB3), jen je řadím vývojově za sebe. Ikonografie lva je u těchto typů výrazně odlišná a v práci jednotlivých řezačů jsou vidět odchylky, jaké se u pozdějších typů nevyskytují. Avšak tyto typy mají společná lícová razidla.

Veselý vycházel ze studia neúplného nálezu z Jarošova a jeho ukrytí předpokládal po roce 1400. Druhý, jím studovaný nález z Černovic měl být uložen až v průběhu husitských válek. Proto Veselý nevěnoval dostatečnou pozornost početné skupině grošů z počátku druhé poloviny vlády Václava IV. (srov. typy V, VI, a začátek VII. typu v této práci). Je to období, kdy je nedotažená koruna na líci mince vystřídána korunou dotaženou. Groše do této skupiny patřící jsou velmi špatně ražené, na malých, nepravidelných střížcích. K ražbě byla používána i silně opotřebovaná a různě upravovaná razidla. Proto tyto ražby unikly pozornosti většiny badatelů a byly vzhledem ke svému chatrnému vzhledu a špatné jakosti řazeny až do období husitských válek¹⁰, přestože vývoj ikonografie těchto grošů zapadá mezi Veselého typ II a III.

Domnívám se, že špatně čitelné Václavovy pražské groše typu VI, vznikly ve snaze urychlit a zlevnit ražbu, a to tak, že při výrobě byla vypuštěna důležitá technologická fáze – „zmítání“, neboli měkčení střížků před ražbou.¹¹ Spolu s vyšším obsahem mědi v mincovním kovu to způsobovalo jeho těžkou zpracovatelnost. Vycházím z toho, že při každé fázi mechanického opracování mincovní slitiny (kování cánů, stříhání, klopování, kvečování), docházelo ke zhoršení její kujnosti a tak během celého mincovního procesu musel několikrát nastoupit „zmítáč“, který v ohni mincovní polotovar „zmítal“ – změkčoval, popouštěl. Hotový střížek byl pak několikerým žiháním ve výhni zčernalý a musel se „lórovat“ – tj. bělit vyvařením v roztoku soli a vinného kamene. Zmítání i lórování způsobovalo ztráty na drahém kovu a mincovní dílo se

¹⁰ SMOLÍK, J.: *Pražské groše*, s. 27, pozn. 65 a 78; TEISINGER J.: *Pražský groš Václava IV.*, s. 18.

¹¹ LEMINGER, E.: *Královská mincovna v Kutné hoře*, Praha 1912, s. 37.

zpomalovalo a prodražovalo. U drobné mince se proto upustilo, podle vzoru vídeňských feniků, od bĕlení střížků před ražbou (mincovní reformou roku 1384).¹² Kruhového tvaru na čtverĕcky nastříhaných střížků se pak docilovalo čtverým úhozem kladiva – ĕtyřrázem. Jistĕ byly také snahy urychlit a zlevnit ražbu grošů. Protože nebĕlené groše nepřicházely v úvahu, jediná možnost úspory (vedle úspor na váze a ryzosti), byla v rychlé výrobĕ střížků bez popouštění a ražbě „na tvrdo“. To byl důvod, proč nemohl přegĕř jediným úderem kladiva vyrazit na tvrdĕm a nerovném střížku celý mincovní obraz. Navíc to vedlo k rychlému opotřebení razidel, kterĕmu se řezaĕi želez bránili vĕtší hloubkou reliĕfu kolků a také tvrdším kalením ražebních želez. Důsledek toho byl, že mincovní kov při ražbě nevyplnil celý reliĕf razidla, a proto lva i korunu na vĕtšinĕ těchto grošů vidíme jen v obrysu, bez ozdob a detailů. Přílišné kalení a tím vzniklá křehkost razidel byly příĕinou vylamování ĕástí písmen a středu kroužků na korunĕ a u rozĕlovacích znamĕnek.

Na nátlak Panské jednoty a pod vlivem všeobecných stížností a nářků vydal Václav IV. roku 1407 nařízení o dodržování předepsané ryzosti mincovního stříbra.¹³ V majestátu z roku 1408, kde potvrdil práva mincĕřů a obdařil je výhodami, které je motivovaly k pečlivĕ práci¹⁴, kladl důraz na dodržování technologických postupů mincovního díla. Zde je snad důvod, proč se v druhé polovinĕ vlády Václava IV. ponĕkud vylepšil vzhled grošů, ovšem na úkor zrna. Do této doby kladu typ VII, jehož řazení po roce 1408 by mohlo časovĕ rozĕlit dosud nedatovatelnĕ Václavovy groše na dvĕ ĕásti: První do let 1378–1408 (typ I–VI), druhou do doby 1408–1419 (typ VII–VIII). K přidĕlení nĕkterého typu grošů mincovní reformĕ roku 1384¹⁵ je obtížné se za současného stavu bádání seriózně vyjádřit. Hypotĕzy, které byly vysloveny, připadají mnĕ trochu odvážné, vzhledem k vzácnosti grošů s kroužkem v hřívĕ lva. Nutno však přiznat, že obraz lva na rubu typu III, kde se tato znaĕka vyskytuje, se liší výtvarným provedením a vyboĕuje z vývojovĕ řady lvů, která se jinak zdá být kontinuální.

Zavedení drobnĕ ĕtyřhrannĕ ĕernĕ mince bych spojil spíše s groši typu IV.B, s teĕkami u zakonĕení ocasu lva, což by mohl být pokus o oznaĕení nové emise.

K metrologii¹⁶, která má v mé práci jen doplňující význam, uvádím: Průmĕr studovaných pražských grošů Václava IV. se pohybuje mezi 26–28 mm, průmĕrná hmotnost je 2,65–2,85 g. To platí jak u nálezů uloženého „v suchu“ v kamnech, tak u nálezů z pole, kde je vnitřní struktura kovu znaĕně zmĕněna.¹⁷ Bylo by jistĕ zajímavĕ porovnat obsah stříbra jednotlivých typů u obou nálezů, ale to přesahovalo ĕíl a možnosti mého studia.

Popis typů a variant

I. typ – I.A = *Veselý* I.1

Líc: Vysoká, štíhlá, bohatĕ zdobená koruna, s prostřední perlou nedotýkající se vnitřního perlovce – tzv. nedotažená. Perlovce složené z drobných perliĕek. Písmo úhledné, s širokými patkami.

Rub: Lev stojící na levĕ zadní noze, s pravou zvednutou. Hlava uvnitř, nebo mírnĕ prostupuje

•••••

¹² CASTELIN, K.: *Ĉeská drobná mince doby předhusitské a husitské*, Praha 1953, s. 142.

¹³ Tamtéž, s. 144.

¹⁴ Tamtéž, s. 125.

¹⁵ HÁNA, J.: *Rubní znaĕky pražských grošů*, Plzeň 1998, s. 27.

¹⁶ Za obĕtavou pomoc při vážení mincí děkuji RNDr. J. Horáĕkovi, CSc. z numismatického oddĕlení Národního muzea v Praze.

¹⁷ Na lomu má kov krystalickou strukturu, jádro mince tvoří mĕď, která ubývá směrem k povrchu. Ten má vzhled kvalitního stříbra.

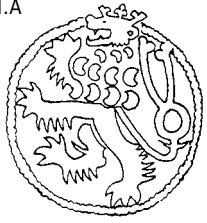

RUB	LÍC			koruna	TYP. ZNAKY
I.A 	1. 2. 	*WENIGZLAVS:TERCIVS NI NI	TIA REX	1	Hlava uvnitř perlovce Tlapy paprskovité Veselý I1
I.B 	 	 NI NI NI NI		1 2	Hlava přesahuje perlovec Spáry tlap spojené Hásková I1 Veselý I3

vnitřním perlovcem, spáry tlap oddělené, paprskovité. Kresba lva odpovídá starší variantě posledního typu grošů Karla IV. *Pinta* V.a. V některých případech snad byla použita rubní razidla z grošů Karlových.

I.B = *Veselý* I.3

Líc: Koruna jako I.A, někdy trochu širší, nedotažená, perlovce z drobných perliček, nebo sli nuté, jemně zoubkované. Písmo úhledné, s širokými patkami.

Rub: Lev s pravou zadní nohou zvednutou, nebo stojící na obou nohách, hlava prostupuje per lovec, spáry tlap spojené, zakončené tupými drápy. Typově odpovídá mladší variantě posledního typu Karlových grošů *Pinta* I.c.

RUB	LÍC			koruna	TYP. ZNAKY
II.A 	 	 NI NI NI 	 	3 2 1	Na koncích ocasu dvojice bambulek Veselý I2
II.B 		NI NI 		2 3 4 5 1	Na koncích ocasu dvojice bambulek Veselý I2

II. typ – II.A. = Veselý I.2

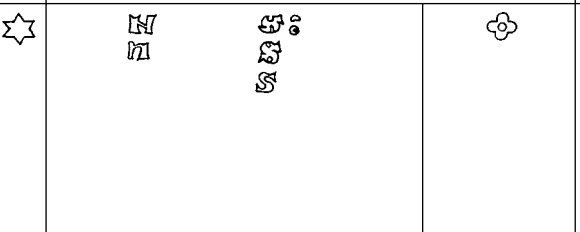

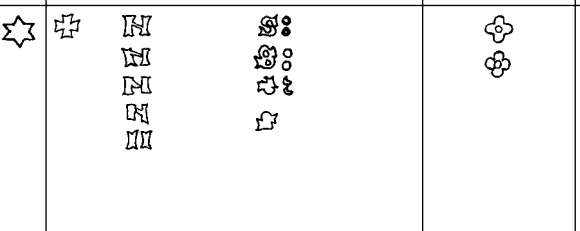

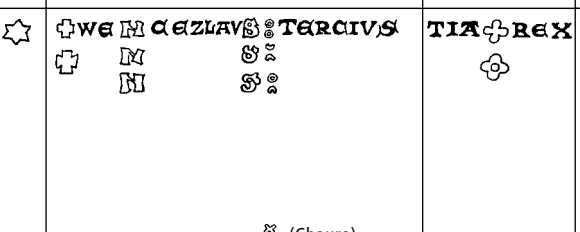
Líc: Koruna jako I.B, perlovce z hrubších perel. Písmo úhledné, menší.

Rub: Lev hrubšího provedení, s lehce zvednutou pravou zadní nohou. Neobvyklé zakončení obou konců ocasu – dvěma „bambulkami“. Tlapy zubovitě ukončené.

II.B. = Veselý I.2

Líc: Koruna širší, hrubšího provedení, perlovec z větších perel. Písmo vykazuje známky chvatného zpracování razidel, objevuje se stažené S a různé tvary písmene N.

Rub: Lev s pravou zadní nohou zvednutou ke skoku, hrubšího provedení, hlava prochází perlovcem, mohutné tlapy zakončené drápy, konce ocasů s bambulkami.

RUB	LÍČ	Koruna	TYP. ZNAKY
		2 3	Malá jemně prokreslená hlava a tlapy lva. Kroužek v hřívě lva. Trny z perlovce. Veselý IIB1
		2 3 5 7 6 4 11	Malá jemně propracovaná hlava a tlapy lva. Trny z perlovce. Veselý IIB3, 4
		5 6 3 2 4	Trn z perlovce Větší hlava lva Hásková II2 Veselý IIB2

III. typ – III.A = Veselý II.B1

Líc: Koruna širší s větší perlou uprostřed, nedotažená, perlovec „sekaný“ z hrubších perel, nebo slinutý, zoubkovaný. Písmo drobnější, ledabyle provedené.

Rub: Je prací nového rytce. Úhledný, do detailu propracovaný lev, obzvláště malá hlava, souměrný ocas a drobné, zahnutými drápy ozbrojené tlapy. Zpočátku ražby tohoto typu se v hřívě lva objevuje kroužek, snad označení nové emise, nebo značka rytce. Ze silnějšího, vnitřního perlovce, zdobeného jemným zoubkovaním, vyběhají směrem ke středu mince dva „trny“. Jeden před levou zadní nohou, druhý u rozdělení ocasu. Novým a dále se neopakuujícím prvkem III. typu je šesticípá hvězda jako rozdělovací znaménko mezi GROSSI a PRAGENSIS.

III.B = *Veselý* II.B3, 4.

Líc: Koruna méně propracovaná, nese znaky určité stylizace a je nedotažená. V hrubých perlovcích nízké písmo s patkami, mnohdy jakoby slité.

Rub: Lev mírně nakloněn kupředu, nepůsobí vyváženým dojmem, avšak detaily kresby jsou totožné s typem III.A. Trny, vybíhající ze silného, zoubkovaného perlovce, jsou mezi předními tlapami a za zadní levou nohou. Šesticípá hvězda mezi GROSSI a PRAGENSES.

III.C = *Veselý* II.B2

Líc: Širší koruna se slitými detaily a velkou střední perlou, nedotažená, písmo jakoby „natlačené“ v širokých, slitých až hladkých perlovcích.

Rub: Lev mohutnější a stylizovanější než u III.A a B, s větší hlavou, nese však rukopis stejného řezače želez. Většinou jen jeden trn před levou zadní nohou, vybíhající z hrubého, zoubkovaného perlovce.

IV. typ – IV.A = *Veselý* II.A1

Líc: Koruna jako u typu III.C, slitý perlovec, písmo malé, široké s patkami, působí vyváženým dojmem. Písmeno S většinou jakoby „vražené do sebe“ - stažené.

Rub: Štíhlý, ostře řezaný lev, ikonograficky navazující na lva typu I.B. Typické jsou zubovité řezané tlapy o čtyřech prstech. Znaménko mezi GROSSI – PRAGENSES tvoří tři spojené kroužky, nebo trojlist.

IV.B = *Veselý* II.A 2, 3

Líc: Koruna nedotažená, převážně menší než u IV.A. Silné perlovce, hladké, nebo jen s naznačeným dělením. Slité, jakoby sekané písmo, často splývá s perlovci. Obzvláště písmeno N vytváří bohatou škálu tvarů.

Rub: Ve velmi hrubém perlovci lev stejného výtvarného pojetí jako u IV.A, ale mohutnější. Koruna lva naznačena třemi výčnělky. U této varianty se naposledy objevuje chomáč chlupů v ohbí pravé zadní nohy.

Typickým znakem je tečka v oblasti zakončení obou konců ocasu.

IV.C = *Veselý* II.A4

Líc: Nedotažená koruna, silný, slitý perlovec, nebo perlovec tvořený velkými, kulatými perlami. Sekané písmo, spojené s perlovcem.

Rub: Robustní lev v hrubém, slitém perlovci. Místo koruny na jeho hlavě – tři výčnělky. Zakončení ocasů do sebe zubovité zapadají. Ohbí pravé zadní nohy bez chlupů.

IV.D = *Veselý* II.A5

Líc: Jako IV.C, ale v některých případech se střední perla na koruně dotýká perlovce – je dotažená.

Rub: Zaválitý lev s velkou hlavou a spodním předkusem. Na jeho hlavě tři výběžky místo koruny. Velké tlapy s tupými drápy. Perlovec tvořený velkými, slitými perlami.

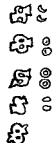

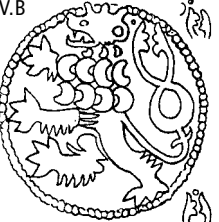

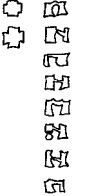

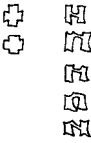
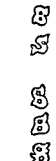

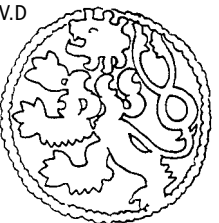

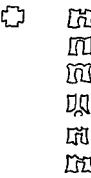
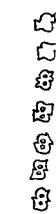

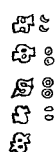

IV.E = *Veselý* 0 (Tvoří přechod mezi IV. a V. typem.)

Líc: Menší nedotažená, vzácně i dotažená koruna s nezřetelnými detaily. Hladké, středně silné perlovce, jichž se písmo, pečlivěji provedené než u předchozích variant, nedotýká.

Rub: Mohutný lev s velkými, slitými tlapami, jakoby dodatečně doplněnými ostrými drápy. Pravá zadní tlapa, mohutnější než ostatní, zdvižená ke skoku. Hlava lva proniká silným, hladkým perlovcem. Spodní čelist končí velkým zubem, typickým znakem pro typ V. Nápadně silný ocas.

V. typ – V.A = *Veselý* 0

Líc: Převládají nedotažené koruny, ale vyskytují se již dotažené. Koruny jsou nižší a širší, většinou v hladkém a tenčím perlovci než u předchozích typů. Písmo je uspořádanější, u písmene **И** začíná převládat tvar **П**.

RUB		LÍC			KORUNA	TYP. ZNAKY
IV.A						5 6 3 8 Veselý IIA1
IV.B						5 6 7 8 9 Koruna lva naznačena výčnělky Veselý IIA 2,3
IV.C				 bez značky		5 6 4 8 9 Hrubá kresba lva Bez chlupů v ohbí pravé zadní nohy Veselý IIA4
IV.D				 bez značky		6 8 10 11 5 9 Robusní lev Veselý IIA5
IV.E						5 6 10 11 8 Hladký perlovec Hásková III4 Veselý 0

Rub: Lev ikonograficky navazuje na typ IV. Je však prvním z řady vyvážených, esteticky dokonalých lvů, pevně stojících na obou zadních nohách. Jeho korunu tvoří jako u předchozího typu tři výběžky. Charakteristický je dlouhý, nahoru zahnutý zub na konci spodní čelisti.

V.B = *Veselý 0*

Líc: Koruna dotažená i nedotažená, jinak jako V.A.

Rub: Kresba lva stejná jako V.A, jen se prodlužují drápy a chlupy na nohou. Tímto lev souměrně vyplňuje celé střední pole rubu mince.

RUB	LÍČ	koruna	TYP. ZNAKY
V.A 		6 10 11 8 9 12 14	Lev se silnými detaily Vystrčený zub spodní čelisti Hásková III3 Veselý 0
V.B 		5 6 7 8 9	Spodní předkus Dlouhé chlupy a drápy Krátké zadní nohy Hladký perlovec
var. 			Veselý 0

VI. typ – Velmi četný typ, patří však k nejhůře určitelným, pro špatné zpracování střížku a kvapnou ražbu.

 VI.A = *Veselý 0*

Líc: Nedotažená koruna ustupuje koruně dotažené, která se dotýká, nebo téměř dotýká perlou prostřední lilie perlovce. Ten je hladký, nebo jemně perličkovaný. Písmo jako typ V.

Rub: Lev široce rozkročen na zadních tlapách, z nichž levá proniká hladkým, širším perlovcem. Propracované detaily figury, obzvláště hlavy s korunou, tlapy zakončené zahnutými drápy. V kresbě hlavy lva četné odchylky.

 VI.B = *Veselý III.1*

Líc: Převládá menší koruna nedotažená i dotažená, kde perla střední lilie proniká perlovcem. Ten je tenký, hladký, nebo jemně perličkovaný. Písmo je úhledné a vyvážené.

Rub: Výtvarné pojetí lva na této variantě groše se zdá být jedním z nejzdařilejších, co se týče stylizace a vyváženosti obrazu. Lze to však ocenit jen na velmi malém počtu exemplářů, protože tento typ patří k nejhůře raženým, na ledabylye zpracovaných střížcích. Lev má menší plochou hlavu s prokreslenou korunou, tlapy se spáry trojúhelníkového tvaru. Charakteristická je kulička v oblasti břicha lva, volně, nebo splývající s levou přední, nebo pravou zadní nohou lva. Perlovec jemně zoubkovaný.

RUB		Líc			koruna	TYP. ZNAKY	
VI.A		 	 	 	 	6 11 12 13 14 18 7 8 10	Hladký nebo jemně zoubkovaný perlovec Výrazné oko Hásková IV5 Veselý 0
VI.B		 	 	 	 	4 5 8 9 10 11 12 13 14 6 7 15 16 17	Hvězdicový tvar tlapy Někdy kulička u břicha Jemně zoubkovaný perlovec Hásková IV6 Veselý III1
var.							

VII. typ (Zde lze pozorovat zlepšení ražby a úpravy střížku.)

VII.A = *Veselý 0* (mezityp)

Líc: Širší koruna dotažená, perlovec jemně zoubkované, nebo hladké, písmo trochu vyšší než u předchozích typů.

Rub: Vyvážený, vzpřímený lev s plochou hlavou a pečlivě vyrytou korunou. Tlapy se široce roztaženými spáry s velmi dlouhými a zahnutými drápy. Perlovec perličkový, nebo jemně zoubkovaný.

VII.B = *Veselý 0*

Mezi variantami VII.B,C,D jsou jen malé rozdíly. Groše typu VII patří mezi relativně nejlépe ražené groše Václava IV. Na velkém množství razidel použitých při výrobě lze pozorovat až neuvěřitelnou kázeň řezačů želez, odchylky v kresbě jsou minimální.

Líc: Větší, dotažená koruna v hladkém perloveci, s občas naznačenými perlami. Vyšší souměrné písmo.

Rub: Mohutný, vyvážený lev s velkou „medvědí“ hlavou s výrazným okem. Tlapy s dlouhými drápy. Perlovec hladký, nebo jemně perličkový.

VII.C = *Veselý III.2*

Líc: Jako VII.B

Rub: Vyvážený lev s propracovanými detaily, výrazným okem a dlouhými drápy. Perlovec hladký, s naznačenými perlami.

VII.D = *Veselý III.2*

Líc: Koruna poněkud menší, písmo větší. Perlovec tvoří slité perličky.

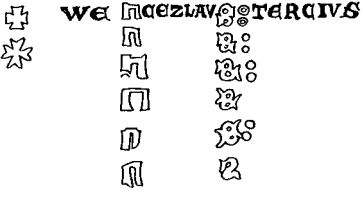

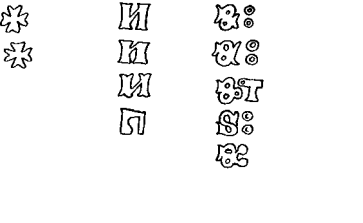

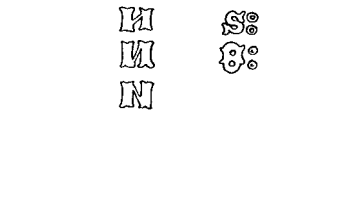
RUB	LÍČ			koruna	TYP. ZNAKY
VII.A 	 	 WE MEZLAV TARCA... 	 	 	12 Dlouhé 13 ostré 14 drápy 16 18 22 Veselý 0
VII.B 	 	 	 	 	13 Symetrický 14 lev 15 Dlouhé 16 drápy 17 18 19 22 24 Veselý 0
VII.C 	 	 	 	 	13 Výrazné oko 14 Dlouhé 15 drápy 16 17 18 19 22 Veselý III2
VII.D 	 	 	 	 	15 Slitý, jemně 16 zoubkovaný 17 perlovec 19 20 21 14 Veselý III2 18 22 24 25
var. 	 				Obrácená první řada měsíčků Veselý 0
VII.E 	 	 	 		18 Hlava lva 19 v kontuře 20 21 Esteticky vy- 22 vážený 23 obraz 25 26 Veselý 0

Rub: Lev stejného výtvarného pojetí jako předchozí, ale poněkud zjednodušených tvarů, hlava má knoflíkový nos a výrazné oko, zkrácené chlupy a drápy na tlapách. Vzácně se objevuje varianta s obrácenou první řadou měsíčků hřívy. Perlovec jemně zoubkovaný, nebo hladký.

VII.E = Veselý 0 (mezityp)

Líc: Přebývá koruna z typu VIII, vysoké písmo a perlovec jemně zoubkovaný.

Rub: Lev se zkrácenými zadními nohama. Měsíčky hřívy méně prohnuté. Hlava na většině mincí pouze v kontuře a někdy je bez zubů. Perlovec zoubkovaný, nebo hladký.

RUB		LÍC	koruna	TYP. ZNAKY
VIII.A			20 21 22 23 24 25 26 27 28	Lev s malým nosem Hásková IV7 Veselý III3
VIII.B			23 24 25 26 27 28	Lev bez nosu Krátké zadní nohy Vysoké písmo Veselý III5
VIII.C			25 26 27 28	Lev bez nosu Vysoké písmo Rovná levá zadní noha Veselý III4,5,6

VIII. typ – Tento typ vychází výtvarně z typu VII. Vykazuje chvat, především ve zpracování střížků a v rutinní, ledabylé rytecké práci při řezání želez. Proporce lva nejsou již tak vyvážené jako u předchozích typů.

VIII. A = Veselý III.3

Líc: Dotážená vyšší koruna je ostře řezaná, někdy bez detailů, jindy bohatě zdobená. V případě čitelnosti je na spodní obroučce koruny šest perel. Perly na vrcholu koruny chybí, splývají s perlovcem. Vysoké, dobře čitelné písmo má S správně, i obráceně postaveno, N stále tvaru **£**. Perlovec jsou jemně zoubkované. M tvaru **M**.

Rub: Lev s velmi malým nosem a výrazným okem. Jeho ocas je u kořene rovný a zadní nohy kratší. Perlovec hladký, nebo jemně zoubkovaný.

VIII.B = Veselý III.5

Líc: Koruna jako VIII.A. Vysoké, úhledné písmo, se zrcadlově obráceným písmenem S a N. Písmeno M stále tvaru **M**. Perlovec jemně perličkované.

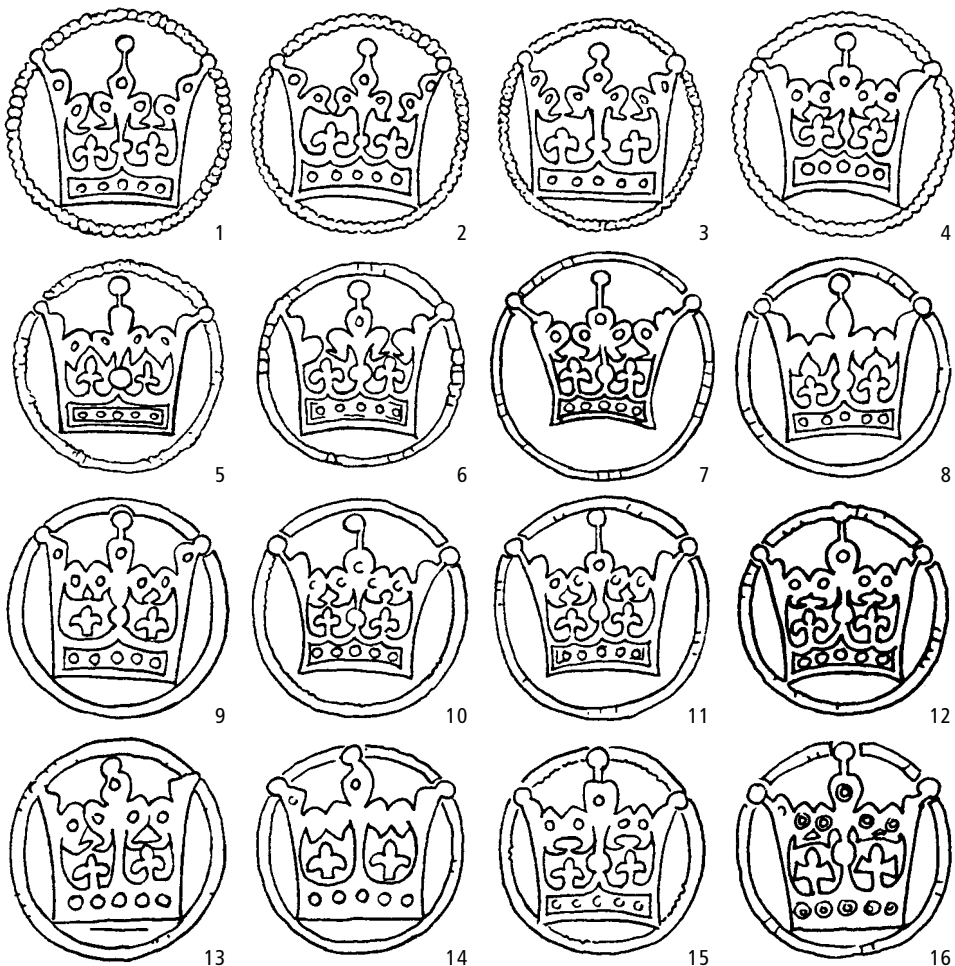
Rub: Lev téměř bez nosu, s výrazným okem a kapkovitou očnicí, má velmi krátké zadní nohy. Perlovec jemně zoubkovaný.

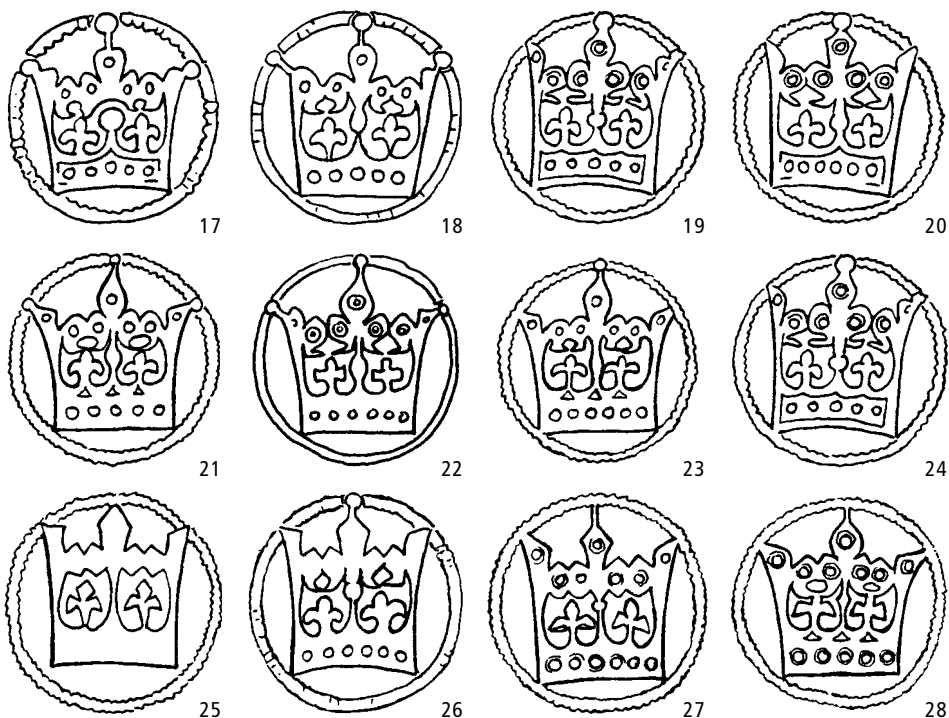
VIII.C = *Veselý* III.4, 6, 7.

Líc: Koruna zdobná, ostře řezaná, dotažená, bez perel na vrcholech lilíí. Perlovec tvořen drobnými perličkami. Na spodní obroučce koruny (pokud je čitelná) šest perel. S a N správného tvaru, zpočátku zrcadlově obrácené, ke konci ražby ve správné pozici.

Rub: Lev je proti předchozím ražbám značně schematizován. Velká hlava bez nosu s kapkovitou očníci, výrazným okem a velkým uchem. Koruna na jeho hlavě naznačena třemi výčnělky. Levá zadní noha lva je téměř rovná.

Typy korun

•••••

Erwägung über die Chronologie der Prager Groschen von Václav IV.

Die Prager Groschen von Václav IV. sind Münzen der Groschenperiode, die nur mit den grössten Schwierigkeiten bestimmt werden können, und zwar wegen der nachlässigen Prägung und der unvollkommenen Verarbeitung des Schrötlings. Die Forscher, die sich mit dieser Periode befasst haben, haben stufenweise den ältesten und den jüngsten Typ bestimmt und sie haben auch eine Entwicklungsreihe der Grundtypen erarbeitet.

Bei der Untersuchung von zwei bisher nicht publizierten Funden, die beinahe das ganze Spektrum der Prager Groschen von Václav IV. umfassten, hat sich der Autor bemüht, diese Reihe zu bestätigen bzw. zu ergänzen. Das Grundkriterium für die Erstellung der typologischen Reihe war für den Autor die Figur des böhmischen Löwen auf dem Revers der Münze. Mit Hilfe der Superprojektion wurden die Abbildungen der Löwen von einzelnen Typen rekonstruiert. Bei den rekonstruierten Löwen kann man gut die ikonographische Entwicklung verfolgen je nachdem, wie sich die Stempelschneider wechselten, wie sich ihre Kunstideen entwickelten, die später in routinierte Stilisierung übergegangen sind. Der Autor vertritt die Meinung, dass die am schlechtesten geprägten Typen der Groschen von Václav IV. nicht in das Ende seiner Herrschaft gehören, sondern dass sie aus der Periode stammen, die zwischen der Einführung der kleinen vier-eckigen schwarzen Münze im Jahr 1384 und der Herausgabe der Münzordnung im Jahr 1407 liegt, die von dem Herrschaftsverein erzwungen wurde. Das schlechte Aussehen dieser Groschen könnte durch die Vereinfachung der Technologie der Verarbeitung des Münzmetalls verursacht werden. Durch Eliminierung des Prozesses der „Weichmachung“ der Schrötlinge vor der Prägung wurde zwar die Produktion der Münzen beschleunigt und verbilligt, aber natürlich auf Kosten des Aussehens und der Lesbarkeit der Prager Groschen.

Übersetzt von B. Vančura

Tvorba Jana Háška

.....

Kateřina Nováková

Jméno JANA HÁŠKA bylo ještě před pěti lety spojováno s nejmladší medailérskou generací. Dnes již patří věkem, kvalitou a četností své tvorby mezi autory generace střední. Jan Hášek se narodil v roce 1969 v centru sklářského a bižuterního kraje, v Jablonci nad Nisou. Prostředí rodné tradice rytců a brusičů skla, udržované již po tři generace, ho ovlivnilo natolik, že se rozhodl své budoucí odborné vzdělání na střední i vysoké škole věnovat tomuto řemeslu a výtvarnému umění. Rozhodujícím faktorem byl zejména vliv řemeslně a výtvarně dokonalých prací jeho dědečka, vynikajícího rytce skla a výtvarníka Aloise Háška, absolventa ateliéru prof. Josefa Drahoňovského, s nímž i později úzce spolupracoval.

V rozmezí let 1983–1987 absolvoval Střední uměleckoprůmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě, obor rytí skla. Tam se na jeho výtvarném vzdělávání podílelo několik sklářských výtvarníků – M. Plátek, I. Houserová, Z. Krédl a L. Hlubučková. Už tehdy ho zaujaly sklářské rytiny Jiřího Harcuby, a proto se rozhodl školu absolvovat portrétní rytinou, pro niž si zvolil spisovatele Karla Čapka. Po absolutoriu v Železném Brodě směřovalo jeho veškeré úsilí k přijetí na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze, do ateliéru Kov, šperk, glyptika a medaile. Ke studiu pod vedením akad. soch. Lubomíra Růžičky byl přijat v roce 1989. Po listopadové revoluci měli studenti pražské VŠUP díky nové atmosféře jedinečnou šanci nalézt si pro vedení ateliéru výtvarníky dle své volby. Z důvodu širokého spektra tohoto ateliéru byli do něj vybráni výtvarníci dva. Pro výuku medaile a glyptiky to byla osobnost nadmíru povoláná – akad. soch. Jiří Harcuba, který pro mnoho studentů ztělesňoval klasika českého rytého skla a medailérské tvorby. Pod jeho vedením pokračoval Jan Hášek jak v rytém skle, tak v oblasti mincovní a medailérské tvorby, kde rozšířil svůj zájem o nízký sochařský reliéf. Pro výuku kovu a šperku byl vybrán akad. soch. Vratislav Karel Novák, který tento ateliér vede dodnes.

Jelikož byl Jiří Harcuba pro své studenty nejen vyučujícím, ale zároveň i kolegou, vyzýval je jako nejmladší generaci k účasti v soutěžích na nové české pamětní mince, vyhlašovaných ČNB. Tak v roce 1991 vznikl první Háškův návrh na mincovní portrét na 500korunovou pamětní minci k 400. výročí narození J. A. Komenského. Za návrh na tuto pamětní minci získal 3. cenu v soutěži, vypsané Státní bankou československou. Tento osobitě pojatý portrét poté rozpracoval ještě v podobě lité cínové plakety a skleněné rytiny. Obě práce byly v roce 1992 vystaveny na 1. Salonu medaile Brno '92 a prestižní medailérské výstavě FIDEM 1992. Díky J. Harcubovi mu byla tehdy umožněna účast na workshopu techniky rytého skla, který se při londýnském FIDEM konal.

V roce 1993 se J. Háškovi podařilo podle vlastních návrhů zrealizovat soubor čtyř variabilních řetězů, žezla, jejich schránka a talárů pro novou Fakultu podnikatelskou VUT v Brně. Celý soubor univerzitních insignií byl realizován ve zlatě, zlacené mosazi, nerezové oceli a dřevě. Proděkanské řetězy řešil v duchu moderní doby a poslání této fakulty. Jejich tvarosloví založil na klasickém podnikatelském hesle „Čas jsou peníze“. Na člácích skládacích řetězů je zavěšena plastická medaile ze dvou nerezocelových kovotlačených misek. Ve středu přední misky, lemované kruhovým mosazným zlaceným osazením, se pomocí hodinového strojku ve vteřinových intervalech otáčí zlatý čtverec. Ten symbolizuje pozemské bohatství rotující neustále v kruhu času.

Žezlo je pak trojrozměrnou obdobou medaile. Jeho hlavice ve formě otevírací koule je symbolem země a uvnitř ve středu skrytá zlatá krychle je symbolem bohatství.

- Variabilní řetěz s kinetickou medailí pro fakultu podnikatelskou VUT v Brně / 1994/ zlato, zlacená mosaz, nerez ocel, dřevo, organické sklo, hodinový strojek / foto M. Tůma

V duchu této symboliky (kruhu a čtverce) pak autor v bronzu realizoval pro tutéž fakultu návrh plastické medaile–objektu v několika variantách, která se stala součástí jeho diplomní práce.

Účast na londýnském FIDEM v roce 1992 přinesla Janu Háskovi osobní výzvu k mezinárodní prestižní soutěži s tématem „Obyvatelstvo, přírodní zdroje, rozvoj“, kterou vyhlásila Královská akademie věd ve Stockholmu. Mladému autorovi se tehdy podařilo v silné konkurenci zkušených medailérů z celého světa zvítězit a návrh realizovat. Oboustranná medaile o průměru 55 mm byla realizována ve stříbře a v bronzu. Medaile je vytvořena ve vysokém reliéfu plastických spirál aversu i reversu, přičemž obě spirály do sebe na hraně medaile opticky přecházejí. V koncepci této práce autor vychází z podoby východního symbolu jin/jang. Pomocí spirál, kopírovaných velikostně uzpůsobeným písmem, propojuje dvě sféry. Sféru nebeskou, mužský princip (lidský mozek ve středu reversu) a sféru pozemskou, ženský princip (lidské embryo ve středu aversu).

V roce 1994 byl mladý autor vyzván do úzké soutěže pro 4 české výtvarníky. Tuto soutěž na téma vytvoření pamětní desky Prof. PhDr. Václavu Černému na školní budovu v jeho rodišti, České Čermné na Náchodsku vypsala Kancelář prezidenta ČR v Praze a Jan Hásek získal první cenu. Bronzová pamětní deska-objekt je tvořena čtvercovým rámem, který svými dovnitř ubíhajícími úhlopříčkami vytváří plastický jehlan. Nad spodní hranou dolního jehlanu je nápi-

• Kresbný návrh na pamětní minci ke 400. výročí narození J. A. Komenského / 1991

• Medaile *Negace, negace* / břidlice, glyptika, 100 mm / 1998 / foto B. Jakoubě

sová plocha s životními daty V. Černého, která jsou řešena konvexně a konkávně. Nad nápisem je v trojúhelném, svisle komponovaném segmentu 3/4 reliéfní portrét V. Černého. Tento portrét je nejen velmi zdařilou fyzickou podobiznou filosofa a literáta, ale ve výtvarné kompozici této neobvyklé pamětní desky se promítá také Černého filosofie a symbolicky i jeho životní cesta za vrcholem poznání. Tato pamětní deska se stala zároveň druhou součástí Háskovy diplomní práce na VŠUP v Praze v roce 1995.

Kromě pilné účasti na českých i mezinárodních výstavách a soutěžích se tento autor v roce 1998 dostal k další zajímavé realizaci. V soutěži s předními českými medailéry (Kozák, Oppl, Vitanovský) získal první místo za návrh pamětní medaile s portrétem Václava II. k 80. výročí České numismatické společnosti. Avers medaile zobrazuje na čisté ploše portrét krále Václava II. s aversem pražského groše. Na straně reversu je postava pregéře a reversu pražského groše. Nápis jsou v obou případech komponovány do kruhu, ohraničujícího vzdušným vyváženým písmem obě strany pražského groše, přičemž obsah textů koresponduje s obrazem na obou stranách. Celá medaile je provedena velice citlivou modelací v nízkém reliéfu. Byla ražena v kremnické mincovně ve stříbře, postříbřeném tombaku a tombaku.

Jedněmi z posledních významných realizací Jana Háška jsou logo, rektorské žezlo a jeho schránka pro Univerzitu Hradec Králové, které v roce 2001 získaly rovněž I. místa v konkurenčních soutěžích několika umělců. Žezlo má podobu výtvarné stylizace několika symbolů této univerzity. Hlavice je složena ze stylizovaného lipového květu, jako symbolu rozvíjející se univerzity (nerezocel). Stylizované pestíky květu jsou tvořeny nerezocelovými dráty, ukončenými kuličkami z červených kamenů (almandiny), jako symbolů vůle, síly, vytrvalosti. Doprostřed květu je vsazena lesklá koule (zlačená mosaz) s nápisem. Na ní je stříbrný, dynamicky modelovaný hradecký lev ve skoku s iniciálou G v pařátech (stříbro, zlačená mosaz). Tělo žezla je řešeno třemi matnými nerezocelovými trubkami, které chrání zlatý lesklý paprsek, mízu květu, přerušovaný na dvou místech dřevěnými rukojetmi.

I když tvorba Jana Háška osciluje mezi drobnou plastikou, medailami a insigniemi, zasahuje i do oblasti rytého skla a individuálního autorského šperku, je již několik let charakterově vyhraněná. Svou tvorbou hledá vždy hlubší filosofický kontext daného tématu, který se snaží

smysluplně vsadit do realizace a předat jej tak vnímavému divákovi. Tato svébytně modifikovaná, ale všeobecně platná myšlenková rovina je vždy podpořena originálním technickým řešením s autorovým osobitým rukopisem. Jeho práce se vyznačují i velkou precizností zpracování. To je patrné nejen v celkové formě, ale i v sebemenším technickém detailu, který výtvarně zapadá do celkové podoby objektu. Každému řešenému úkolu předchází důkladná příprava všech dostupných podkladů a případně i rozvaha hledání optimálního umístění (pamětní deska). Při své práci se Hásek vždy snaží o vyznění jedinečných vlastností použitých materiálů. Zajímají ho průniky skrze hmotu, struktury řezu či přirozené kontrasty barev materiálů. Háskovy práce se většinou ve všech oborech jeho činnosti vyznačují také vícedílnou skladebností, variabilitou a v několika případech i kinetičností. Použití určitého druhu materiálu je u něj podřízeno typu řešeného úkolu a také jeho filosofického významu. Pro řešení šperků, ale zejména insignií, v jejichž tvarosloví je ovšem zakomponováno i mnoho podstatných symbolů, je charakteristické exaktní tvarové řešení. Podíváme-li se na autorovu tvorbu medailí, většinou v nich nalezneme prolnutí této exaktnosti s nesmírnou živostí, použitou v provedení anatomie portrétu. Tutěž živost, doplněnou díky jedinečnému charakteru skla o jakousi symbolickou snovost, objevíme také v jeho rytých portrétech. Všechny tyto vlastnosti Háskovy tvorby snad nejlépe charakterizují jeho vlastní slova: „...*Pokouším se o vizuální komunikaci výpovědi pomocí čistých geometrických forem akcentovaných detailem či živou modelací.*“

Díky velké šíři tak rozdílných výtvarných technik, které ve své práci používá, a také díky souběžné tvorbě v několika výtvarných disciplínách je osoba tohoto českého výtvarníka jakýmsi sólovým běžcem na trati s mnoha rovnocennými odbočkami.

•••••

Das Schaffen von Jan Hásek

Der Bildhauer, Medailleur, Autor von Juwelen und Glasgraveur Jan Hásek, geboren 1969, stammt aus einer Familie mit der Tradition von einigen Generationen der Glasgraveure. In den Jahren 1983–1987 studierte er an der Kunstgewerbeschule in der Stadt Železný Brod, mit Spezialisierung Glasgraveur. In den Jahren 1989–1995 studierte er dann an der Hochschule für angewandte Kunst in Prag, im Atelier Metall, Juwel, Medaille und Bildhauerkunst. Während seines Studiums hatte er die Möglichkeit mit einigen Professoren in Kontakt zu kommen, die sein späteres Schaffen beeinflussten. Der erste von ihnen war Jiří Harcuba, der ihn zum gravierten Glas und Porträtstich, besonders aber zum Relief und zu den Medaillen geführt hat. Der zweite war Vratislav K. Novák, der Hásek's Erfindungskraft in die Richtung zum Juwel, Design und zur freien Bildhauerkunst entwickelte.

Der grosse Umfang der beim Hochschulstudium gelösten Aufgaben hat auch das weitere Werk von Jan Hásek beeinflusst, der sich zur Zeit zwischen graviertem Glas, Kleinplastik, Medaillen, Insignien und Autorjuwelen bewegt. In jedem dieser Bereiche konnte Jan Hásek sein eigenes Kunst- aber auch technisches Spezifikum finden, das ihn von seinen Kollegen unterscheidet. In seinem Schaffen bemüht er sich immer um die Anwendung einer tieferen philosophischen und verhüllten Bedeutung des Themas. Charakteristisch für seine Arbeiten sind hohe Präzision der Verarbeitung und originelle technische Lösung der Konstruktion, mit Nachdruck auf das natürliche Aussehen der angewandten Werkstoffe. Von Interesse sind für ihn Durchbrüche durch die Materie, Strukturen der Schnitte oder natürliche Kontraste der Farben der Werkstoffe.

Zu den wichtigsten realisierten Werken von Jan Hásek gehören: im gravierten Glas das Porträt von J. A. Komenský aus dem Jahr 1992, in Medaillenkunst die geprägte Medaille mit dem Thema „Für die Leute und die Erde“ aus dem Jahr 1994 für die Königliche Akademie der Wissenschaften in Stockholm, und die geprägte Gedenkmedaille mit dem Porträt des Königs Václav II. zum 80. Jubiläum der Tschechischen Numismatischen Gesellschaft in Prag (1998). In dem Bereich der Architektur ist es die Gedenktafel – ein Objekt zum 90. Jubiläum der Geburt von Prof. Václav Černý in Česká Čermná 1995.

Als sehr wichtige Werke muss man ein Satz von Talaren und Insignien der Unternehmerrakultät der Technischen Hochschule in Brno aus dem Jahr 1993 und das Rektorzepter für die Universität in Hradec Králové aus dem Jahr 2001 nennen.

Übersetzt von B. Vančura

Stahování rakouských měděných mincí po státním bankrotu v roce 1811

Jaromír Indra

Financování neproduktivních válečných výdajů stále novými emisemi bankovek, tzv. bankocedulí (Bankozettel) v letech 1794–1811 snižovalo postupně jejich kupní sílu. Jestliže v roce 1796 bylo v oběhu 46 miliónů zlatých v bankovkách a poměr ke kovovému oběživu byl téměř paritní (kurs 100 1/4 %), v roce 1806 to bylo již 450 miliónů zlatých s kursem 175 % a na vrcholu inflace, v březnu roku 1811 obíhala již 1 miliarda a 60 798 753 zlatých v papírových peněžích v kursu 833 %. Následující, tzv. Wallisův státní bankrot z 20. 2. 1811 snížil hodnotu bankovek a měděných mincí o 80 %. Stávající papírové peníze byly směřovány za nově vydané papírové peníze (Einlösungsschein) v poměru 1:5, stejně jako měděné 1, 3, 15 a 30krejčary. Čtvrt, půl a 6krejčary byly vyřazeny z oběhu a nebyly vůbec směňovány. Měděné mince byly soustředěny v jednotlivých krajských (kamerálních) pokladnách a odtud postupně odváženy do c. a k. rezervních pokladen dlužního fondu (K. u. k. Schuldenfondreservekasse) v hlavních městech korunních zemí monarchie. Ve fondu přerovského Krajského úřadu se dochovala zpráva dokumentující převoz mincí na úseku z Hranic do Olomouce, která poskytuje cenné údaje o složení zásilky měděných mincí stažených z oběhu.

Zemské prezidium v Brně sdělilo 19. července 1814 Krajskému úřadu v Hranicích, že podle nařízení prezidia dvorské komory bude – za dodržení přísných bezpečnostních opatření a v doprovodu spolehlivých pokladních úředníků – odesláno z haličských krajských pokladen do brněnské c. a k. rezervní pokladny dlužního fondu 300 000 zlatých v různých druzích měděných mincí, zabalených v úředně zapečetěných pytlích a bečkách s poštovními lístky a seznamy jednotlivých druhů. Dále uvedlo, že podle sdělení haličského zemského prezidia bude tato RIMESSE (tj. výměnná zásilka peněz, stažení peněz) odeslána ve dvou stejných oddílech po 150 000 zlatých prostřednictvím zemských přípřeží. Krajský úřad v Hranicích byl pověřen, aby na jemu připadajícím úseku cesty (routě) byl pro oba ohlášené transporty zajištěn a přistaven potřebný počet přípřeží a byla mu poskytnuta veškerá možná podpora s ujištěním, že všechny náklady spojené s přistavením potřebných přípřeží budou ihned hotově uhrazeny doprovázejícími pokladními úředníky.

Krajský úřad v Hranicích uvědomil ihned cirkulářem dominia Hranice a Tršice, panství Nový Jičín, město Příbor, Moravskou Ostravu a Krajský úřad v Místku a 1. srpna 1814 požádal vrchnostenský úřad ve Veselíčku, aby zařídil přistavení potřebného počtu přípřeží do Velkého Újezdu.

Brněnské zemské prezidium zaslalo 8. srpna 1814 Krajskému úřadu v Hranicích zprávu, že podle sdělení haličského Krajského úřadu v Nowem Saczu byla první část měděných mincí v hodnotě 150.000 zlatých vídeňské měny, shromážděných z kamerálních pokladen v Nowem Saczu, Tarnově, Bochni a Myslonicích, odeslána odtud 29. července 1814 za doprovodu krajského kontrolora Kazimíra Weisse. Transport 50 těžkých dřevěných vozů s mincemi o váze 71 492 funtů a 24 3/4 lotů (tj. více než 40 tun, pozn. autora) a doprovázený vojskem se vydal trasou přes Bílsko, Těšín, Frýdek, Příbor, Nový Jičín, Hranice, Olomouc, Prostějov a Vyškov do Brna. Součástí zprávy byla i tabulka (jejíž doslovný a přesný opis příkládám) uvádějící ze kterých pokladen, v jakém balení a váze byly jednotlivé druhy mincí, včetně jejich hodnoty ve zlatých vídeňské měny (Wiener Währung) převáženy.

Hranický Krajský úřad o tom 13. srpna 1814 uvědomil panství Nový Jičín, město Příbor, jakož i vrchnostenský úřad ve Veselíčku. Dne 18. srpna 1814 sdělil Krajskému úřadu v Olo-

krajská pokladna	adjustace mincí	váha		krejčary kusů		3 krejčary po 2 krejčarech		15 krejčary po 3 krejčarech		30 krejčary po 6 krejčarech		celkem	
		funty	loty	zlatých	krejčarů	zlatých	krejčarů	zlatých	krejčarů	zlatých	krejčarů	zlatých	krejčarů
Nowy Sacz	v 8 bečkách od Nr. 28 po Nr. 35	3 653	16			7 000				1 276	34	8 276	34
Tarnow	v 60 bečkách dle seznamu mincí	24 400		11 000		49 000						60 000	
Bochnia	v 63 bečkách dle seznamu mincí	29 724	17 1/4	6 850		54 186	46			1 500		63 536	46
Myslonice	ve 20 bečkách dle seznamu mincí	8 714	23 1/2	830		17 356	40	1 000				18 186	40
CELKEM		71 492	24 3/4	18 680		127 543	26	1 000			34	150 000	

mouci, že transport z Haliče právě dorazil do Hranic a 17. srpna ráno vyjel přes Lipník směrem na Velký Újezd a patrně v noci dorazí do Olomouce. Sdělil, že k zajištění transportu bude zapotřebí zajistit a připravit do Velkého Újezdu 50–55 přípřeží. Když transport dorazil do Velkého Újezdu, nebyly však přípřeže připraveny, protože nikdo nebyl o příjezdu informován. Nezbyvalo, než se vydat i s těžkým transportem do Tršic, kde měl být ubytován regiment doprovázejících husarů pluku Blankenstein. Krajský úřad v Olomouci zaslal 18. srpna Krajskému úřadu do Hranic ostrý dopis, ve kterém vytyká neuposlechnutí příkazů zasluhující potrestání a žádá, aby se postaral o okamžitou nápravu. Uvedl, „*že poddaní, kteří jsou plně celý den zaměstnáni, museli více jak půl den bezúspěšně čekat při vypravení transportu.*“ Téhož dne odpoledne odeslal tršickému vrchnostenskému úřadu poslem nařízení, aby zajistil nejméně 55 přípřeží pro transport mincí. Vrchnostenský úřad v Tršicích o tom uvědomil 19. srpna 1814 Krajský úřad v Hranicích a sdělil, že o příjezdu transportu do Velkého Újezdu neměl žádnou vědomost, protože doprovázející úředníci si vyžádali poskytnutí přípřeže až po dojetí do Velkého Újezdu. Dále uvedl, že transport „*vyjel dnes ráno (tj. 19. srpna) s tršickými přípřezemi přes Daskabát do Olomouce.*“ Rovněž sdělil, že za celou záležitost nese vinu Krajský úřad v Olomouci. Krajský úřad v Hranicích informoval o celé záležitosti 14. září 1814 Krajský úřad v Olomouci. Ten celou záležitost bez bližšího vysvětlování uzavřel odpovědí: „*protože pro vzdálení kontrolova Weisse nelze zjistit zavinění, upouští od potrestání.*“

Dnes již těžko zjistíme, kde se stala chyba. Dochovaný dokument popisuje jen krátký úsek z Hranic do Olomouce. Jaký byl průběh několik set kilometrů dlouhé cesty z Haliče do Brna, nevíme.

•••••

Prameny a literatura

Krajský úřad v Přerově, sign. M8, SOkA Přerov.

PROBSZT, Günter: *Österreichische Münz- und Geldgeschichte von den Anfängen bis 1918*, 2. vydání, Wien, Köln, Graz 1983.

•••••

Einziehen der österreichischen Kupfermünzen nach dem Staatsbankrott im Jahr 1811

Nach dem staatlichen, dem sog. Wallis-Bankrott im Jahr 1811, hat die österreichische Währung 80% des Wertes verloren. Kupfermünzen, die in einzelnen Kreiskassen gesammelt wurden, wurden stufenweise in die kaiserlich-königlichen Reservekassen des Schuldfonds in den Hauptstädten der Kronländer der Monarchie abtransportiert.

Der Autor beschreibt Probleme bei dem Transport von mehr als 40 Tonnen Kupfermünzen auf der kurzen Strecke zwischen den Städten Hranice und Olomouc, die im August 1814 aus den Kammerkassen in Nowy Sacz, Tarnow, Bochnia und Myslonice in Galizien nach Brno abgesandt wurden.

Übersetzt von B. Vančura

■ nové medaile

Novoroční žeton
s českým lvem

Z řady kovových novoročenek, které jsou mezi našimi sběrateli velmi oblíbené a objevily se jako vítané dárky i na počátku roku 2003, upoutala mimořádně pěkná ražba s českým lvem.

Své přátele a známé s ní potěšil pan Josef Mrštík (junior), jak vypovídá třířádkový nápis na její rubní straně: PF / J. MRŠTÍK / 2003.

Lícni strana zaujme ušlechtilou kresbou heraldického českého lva, umístěnou v ploše střížku, zdobeného po obvodě kruhem výrazných perliček. Vyobrazení je reminiscencí pražského groše, jeho středu, mince, kterou české země vstoupily počátkem 14. století poprvé do evropského kontextu v hospodářské oblasti. Vydavatel tak upozorňuje, že i v roce 2003 budeme mít možnost rozhodnout, zda chceme do Evropy jako naši úspěšní předkové před více než sedmi sty lety.

Novoroční žeton, vydaný ve stříbře (30 kusů) a v tombaku (30 kusů), svým dokonalým technickým provedením odpovídá Kazdově ražebně v Praze-Modřanech, kde vznikl.

J. Hásková

■ literatura

Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18. století. (ed. Vít Vlínas)
Národní galerie v Praze, 2001, 591 str.

Objemný katalog se zhruba šestnácti sty podrobnými hesly byl vydán k monumentální výstavě Sláva barokní Čechie, kterou v Praze uspořádala za pomoci mnoha veřejných i soukromých sbírek Národní galerie (27. dubna–28. října 2001). Do katalogu přispělo celkem 117 autorů, stovka numismatických hesel je od Tomáše Kleisnera, Dany Stehlíkové, Eduarda Šimka (všichni Národní muzeum), Světlany Spiwokové (Umělecko-průmyslové muzeum), Anny Kubíkové a Jiřího Zálohy (Státní oblastní archiv Český Krumlov).

Mince a medaile byly vystaveny na několika místech: v Jiřském klášteře byly tradičním způsobem ve vitrině položeny vždy dva odražky ukazující tak současně rub i líc. Za šťastné považují vystavení řádového odznaku ústavu šlechtičen (*Měříčkova sbírka*) spolu s medaillemi na jeho založení a první abatyše Marie Anny; stejně tak kříž řádu Marie Terezie doprovázely medaile na bitvu

u Kolína, po které byl řád založen. Byla zde i obrazová kniha Karla Gustava Heraea, správce habsburského numismatického kabinetu, který pro císaře Josefa I. a Karla VI. vybíral a sestavoval alegorické náměty medailí. Tištěnou ilustraci tady doplňovala medaile na založení vídeňského kostela sv. Karla Boromejského, který císař určil pro české křižovníky s červenou hvězdou. (Vystavená medaile byla novoražba z roku 1914). Autorkou expozice byla arch. Eva Reitingarová. Několik medailí k blahorečení a svatořečení Jana Nepomuckého bylo obdobným způsobem vystaveno ve Valdštejnské jízdárně (arch. Vladimír Hora).

Zcela odlišné řešení zvolili architekti hlavní numismatické části v paláci Kinských (Adam Pitra a Pavel Fanta): v přítmí podzemní románské místnosti se jakoby volně vznášela ze tří stran přístupná velká skleněná vitrina s několika řadami jasně nasvícených zlatých a stříbrných mincí a medailí. Celkový dojem byl jedinečný. Mince a medaile nestejně tloušťky byly vloženy do tří na sebe položených plexiskel s potřebnými otvory, takže každý odrazech ukazoval líc i rub. To se vymstilo u několika málo ledabyly ražených kusů, které při pohledu z druhé strany „*stály na hlavě*.“ I do vitriny z neprůstředných skel pronikal postupně prach, ve světle reflektorů nakonec dobře viditelný. V nadzemní části paláce Kinských měly být také vystaveny *medaile hraběte Šporka* a ražby protestantské, ale tato část výstavy byla těsně před otevřením omezena. V katalogu jsou zahrnuty. Zejména je třeba litovat nepřítomnosti *medaile knížete Jana Augusta z Anhaltu* s pohledem na Karlovy Vary; jedna z mála vedut českých měst, které na medailích máme (s. 284, č. II/1. 22C).

Výstavní katalog je uspořádán tematicky, podrobně zpracovává třináct námětových okruhů, od barokní víry, přes dobovou vzdělanost až k české emigraci, mezi které je numismatický materiál rozdělen. Při rychlém hledání je určitou pomůckou rejstřík výtvarných umělců (s. 521–545), který zahrnuje

i jména medailérů a řezačů želez, ale ani ten pochopitelně neodkazuje na anonymní práce. Rozdělena byla i původně samostatná stať o barokním medailérství, která je nyní na stranách 62, 144 a 381. U mincí podobný úvod není. E. Šimek soustředil všechny informace do jednotlivých, často obsáhlých hesel, ve kterých se zabývá mincovnictvím vládním i soukromým (Valdštejn, Eggenbergové, Schwarzenbergové, Šlikové). Všimá si nejenom mincmistrů, ale i řezačů ražebních kolků. Jejich jména již redakce bohužel nezahrnula do rejstříku umělců. V době, kdy většina poddaných panovníka nikdy neviděla, plnily ve velkém množství obíhající mince s podobou vládce a s jeho základními nároky shrnutými v opisech kromě obchodní i mimořádně důležitou úlohu propagační. Vystaven byl i unikátní eggenberský mincovní stroj z českokrumlovského zámku.

V celém katalogu kupodivu není zmíněna velká barokní „zlodějna“ pánů Albrechta Valdštejna, Karla Liechtensteina a Václava Michny, s podílem dalších vysokých státních úředníků, jako byl Jan Oldřich Eggenberg, která vyústila v bankrot celého státu. Píše se pouze o jejich stavbách, církevních nadáních, obrazech a umění, kterým se obklopili.

Všechny fotografie jsou barevné a krása jednotlivých ražeb na nich plně vyniká. Dva exempláře velké lité a cizelované *medaile Leopolda Josefa Šlika* jsou zde ještě zachyceny ve stavu před restaurováním (s. 146, v katalogovém hesle omylem popsána jako ražená). Na výstavě již byly s novým zlacením a stříbřením, které provedla pražská ražebna Triga. Z třiceti sedmi numismatických fotografií, které jsou v knize otištěny, se šotek technické redakce dostal jenom ke třem snímkům rodových tolarů, které převrátil vzhůru nohama. Naštěstí jsou to všechno znakové strany a knížata na lících zůstala uchráněna náročného stoje na hlavě (s. 382).

Jednotlivá medailová hesla podle možností kromě technických údajů stručně shrnují dosavadní znalosti, případně přinášejí

nový výklad. Jako velmi plodné se ukázalo studium dobových emblematických příruček, které umožňují rozšifrovat záměry vydavatelů. Katalog rozhoduje starou, od Fialových dob nezodpovězenou otázkou, zda Nosticové mincovali z titulu chebských purkrabí, nebo držitelů části říšského hrabství Rieneck (s. 145–6, č. I/3. 96). Upravuje dataci *medailí Václava Lobkovice* (s. 145, č. I/3. 94) a *Františka Helfrída Voračického* (s. 383, č. II/3. 122). Vyzdvihuje možnosti medailí jako skryté zbraně propagandy Františka Šporka v době, kdy již musel od svých dřívějších proklamací veřejně odstoupit (s. 385–6).

Příliš opatrný byl autor u hesla *korunovační medaile Leopolda I.* z roku 1656: uvádí ji jako anonymní a její pražskou provenienci s otazníkem (s. 90, č. 2. 69). Již Kl. Čermák a nejnověji E. Novák ji přiřazují pražskému rytci Samuelu Škultétovi.¹ Jejich úvaha, ačkoliv nepodložená signaturou na medaili nebo zachovaným účtem, je plně přijatelná.

Emblém na Kittlově *medaili k úmrtí Karla VI.* nejenom obrazně vyjadřuje smrt panovníka, doplňuje jej navíc planeta Mars, která nad bitevním polem ohlašuje válku (s. 203, č. I/5. 118).

Neznačená *medaile Fridricha Falckého* z Uměleckoprůmyslového muzea, v katalogu uvedená bez autora (s. 168, I/5. 2) svého tvůrce již má: A. Stemperová ji přesvědčivě na základě archivních zpráv připsala Janovi de Vos.²

Zcela mimořádné byly dvě *zlaté medaile Marie Terezie*, jedna z nich zavěšená na zlatém řetěze, uložené navíc v dobovém koženém pouzdře (s. 91, č. I/2. 75A–B). Nepocházejí ze sbírek numismatického oddělení, ale oddělení starších českých dějin Národního muzea. V katalogu není uvedeno, kolik váží. Dr. Stehlíková laskavě zjistila, že menší z nich je patnáctidukátová ve váze 52, 136 g. Větší medaile váží i s řetězem 213 g. Řetěz nebylo možné bez poškození oddělit, ale při vážení byl nadzvednut a medaile sama má 83 g a odpovídá pěta-

dvacetidukátu. Tyto násobky nebyly dosud známy. Ukazují nám, že když vysoce erudovaný numismatik 18. století napíše ve svém soupise medailí Marie Terezie, že „tyto medailony ve váze 30 a 50 dukátů byly při korunovaci věnovány zasloužilým osobám,“ neznamená to ještě, že třiceti a padesátidukáty byly jediné ražené nominály.³ Dále potom, že medaile oslavující konkrétní událost byly rozdávány i po třinácti letech jako *vyznamenání za činy* nijak s korunovací nesouvisející a nejlepší na nich byla hodnota použitého kovu. Naprostá většina zlatých medailí skončila dříve či později v tavicím tyglíku. Zmiňovaný *padesátidukát* dnes není známý vůbec, největším dochovaným násobkem je *třicetidukát* ve vídeňském numismatickém kabinetu.

Korunovační medaile Karla VI. z roku 1723 připomínal na výstavě také dobový leták, na kterém byly i jejich reprodukce (s. 87, č. I/2. 60). Medaile a mince panovníků sloužily jako předlohy brusičům skla, na výstavě byly takto vyzdobené tři poháry, s určenými předlohami augsburského medailéra P. H. Müllera a domácího Matyáše Donnera (s. 127, č. I/3. 32; s. 138, č. I/3. 65 a s. 199, č. I/5. 101). K Donnerovi odkazuje i pracovní domněnka, že mohl případně inspirovat autora výborných drobných reliéfů na ostatkovém kříži cechu pražských staroměstských zlatníků (s. 426–7, č. II/4. 56). Autorka neopomněla v hesle správně uvést, že patron zlatníků sv. Eligius byl za svého života i mincmistrem. S trojnásobným zlatým řetězem a přivěšenou velkou zlatou medailí zeměpána se nechal vymalovat někdy mezi lety 1700 a 1723 pražský primátor Bohuslav Voříšek (s. 444, č. 4. 122). Starobylou urozenost celého šternberského rodu neváhali dát připomenout na své ilustrované univerzitní tezi bratři Václav Vojtěch a Jan Norbert Šternberkové šesti fiktivními medailemi předků, které doplňovaly neměň fiktivní životopisy (s. 128, č. I/3. 36). Půvabným kouskem byla pokladnička na vybírání tržného

ve východočeském Chlumu nad Cidlinou (s. 445, č. II/4. 123). Mince či medaile také inspirovaly výzdobu tabatěrek, tlačenou do měkké mědi; v katalogu byly rozverně popsány jako krabičky poslední záchrany (s. 199–200, č. I/5. 103A–D).

Pro numismatika bylo jistě překvapením najít na výstavě lovecký tesák reliéfně vyzdobený medailérem Františkem Matzenkopffem⁴ (s. 286, č. II/1. 30) nebo Grundův obrázek ze sbírky Karla Chaury, dnes v Národní galerii, kam se patrně dostal po smrti svého majitele podobně jako numismatická sbírka do Národního muzea (s. 440, č. II/4. 108). Původ kresby Karla Škréty zase připomíná, že Chaura neobchodoval jenom mincemi a medailemi (s. 128, č. I/3. 36).

I po vydání recenzovaného katalogu zůstávají některé otázky otevřeny dalšímu zkoumání: Například, k čemu se vztahuje *medaile Oldřicha z Eggenberga*, kterou její datum 1631 musí spojovat s určitou událostí, zatímco použitý emblém je vyložený jako obecná poučka bez konkrétní náplně? Jaký je význam lva panáčkujícího s jakýmsi významenáním v tlapě na reversu *medaile nejvyššího kancléře království Leopolda Josefa Štika* (s. 146, č. I/3. 99)? I když v katalogu naznačená možnost výkladu je jistě pravděpodobná, rádi bychom to věděli s jistotou.

P. Matějů

•••••

Prameny a literatura

- ¹ ČERMÁK, Kliment – SKRBEK, Bedřich: *Mince království českého I*, Pardubice 1891–1913, s. 458; NOVÁK, Emil: *Korunovace a korunovační ražby habsburské monarchie v letech 1526–1918 II. Ferdinand II. – Josef I.*, Štítý 1992, s. 122.
- ² STEMPEL, Annelise: *Die Medaillen der Pfalzgrafen und Kurfürsten bei Rhein I*, Worms 1997, č. 166.
- ³ *Schau- und Denkmünzen, welche unter der glorwürdigen Regierung der Kaiserin Königin Maria geprägt worden sind*. Wien 1782, XXXI; Jména dvou obdaraných staroměstských měšťanů přinesl VOGELTANZ, Jan: *Měnová problematika v Letopise Františka Václava Felife*, Num. listy 45, 1990, s. 39–40.
- ⁴ Viz MICHÁLEK, Miroslav: *K pražské činnosti Františka Mazenkopfa puškaře a medailéra*, Num. listy 24, 1969, s. 153–164.

■ osobní zpráva

PhDr. Václav Procházka –
nejvýznamnější teoretik
a organizátor české medailé-
rské tvorby 20. století

•••••

Česká medailéřská tvorba 20. století je, jak již bylo mnohokrát zdůrazněno*, bezprostředně spjatá s osobností Václava Procházky. Tento kultivovaný, vysoce vzdělaný a ve svém výkladu mimořádně precizní historik umění je jedním z nejlepších znalců české medailéřské tvorby 20. století. Medaili zasvětil nejen dlouhá léta své aktivní činnosti v Národní galerii v Praze (1953–1985), ale celý svůj neobyčejně plodný život.

Václav Procházka nebyl nikdy pouhým kabinetním teoretikem, ale vždy stál uprostřed uměleckého dění, které organizačně stmeloval a odborně usměřoval v rámci evropského kontextu. V politicky složité době 50.–80. let 20. století dokázal pak stanovit obecně platná, především estetická hlediska naší medailéřské tvorby, která umožnila její nenásilné začlenění do nových uměleckých proudů. Svědčí o tom soubory medailí na mezinárodních výstavách FIDEM v letech 1958–1979, připravované V. Procházkou, působícím v období 1969–1979 i jako delegát komitétu FIDEM v Paříži. Hlavní město Francie se stalo i později místem, kde česká medaile prostřednictvím publikační činnosti V. Procházky v tamním tisku i mimořádnými výstavami ve spolupráci s Muzeem pařížské mincovny (*La médaille Tchécoslovaque à la monnaie de Paris*, 1973; *Paris / Prague*, 1988) vstupovala do povědomí zahraničí. Byly tu ovšem i velké domácí retrospektivní výstavy (Česká soudobá medaile a plaketa, Galerie ČFVU, Praha 1958; Česká a slovenská medaile 1508–1968, Královský letohrádek, Praha 1969; Současná česká medaile a plaketa, Galerie u Řečických, Praha 1979; Otakar Španiel a jeho škola, Královský letohrádek, Praha 1981; Současná česká medaile a plaketa,

• Busta dr. V. Procházky / B. Zeman, 1994

Mánes, Praha 1987), které napomáhaly tvůrčí aktivitě umělců, a značné množství autorových prezentací, mapujících s nevídanou důkladností dílo snad všech žijících osobností.

Pracovní i přátelské kontakty V. Procházky s našimi medailéry se datují od roku 1958.

Kromě již vzpomenu té výstavní a publikační činnosti byla důležitým mezníkem v ní jeho spoluzakladatelská iniciativa při vzniku skupiny *Medaile 66*. Pro ni, ale obecně pro celé české medailérství, pak v roce 1967, stanovil kritéria moderní tvorby, kde litou plaketu povýšil na hlavní výrazový prostředek a vyvolal její renesanci.

Dílo Václava Procházky je obsáhlé. Málokdo si však uvědomí kolik usilovné práce

je skryto za tituly desítek výstav provázených katalogy, za jazykově vybranými odbornými statěmi, monografiemi, knihami, referáty a zprávami. Kolik je tu lásky a pochopení pro moderní české medailérství a výtvarné umění obecně! Dostatečně to nevyjádří ani ta nejlepší z poct, kterých se V. Procházka dostalo – *Čestný člen Asociace umělců medailérů*.

Osmdesátá léta 20. století, kdy odchodem do důchodu ukončil svoji náročnou činnost vedoucího pracovníka sbírky moderního sochařství v Národní galerii, otevřela další nové aktivity, z nichž je třeba připomenout především jeho opětovnou účast v Komisi pro posuzování návrhů na české peníze v ČNB (1993–1995). Prohloubila se také jeho dlouholetá spolupráce s numismatickým oddělením Národního muzea. Byly to nejen zasvěcené výklady o díle jednotlivých medailérů, které pomáhaly uvést v život netradiční besedy s umělci v přednáškových cyklech numismatiky v Národním muzeu, ale také více než patnáct zásadních článků z jeho pera, otištěných v Numismatických listech.

Dr. Václav Procházka byl a stále je u všeho odborného dění, zvykli jsme si na to. A tak si stěží uvědomujeme, že tento činorodý člověk, který se v nevídané míře zasloužil o přerod českého medailérství z pouhé odnože sochařství ve zcela samostatný, svébytný obor, se dožil 18. srpna 2002 vzácného jubilea – osmdesátí let. Mimořádné události loňského roku naše *laudatio* poněkud opozdily. Promiňte, pane doktore.

Přejeme Vám, vážený jubilate, mnoho dlouhých let ve zdraví a radosti z vykonané práce ve prospěch moderního umění a těšíme se na Vaši další tvůrčí aktivitu k obohacení nás všech.

J. Hásková

•••••

Prameny a literatura

- * MÍKOVÁ, Zdeňka: *K životnímu jubileu PhDr. Václava Procházky*, Num. listy 37, 1982, s. 173–175; *Táž: K sedmdesátinám PhDr. Václava Procházky*, Num. listy 47, 1992, s. 182 až 185.

Zemřel František Färber –
čestný předseda pobočky
ČNS v Kroměříži

V samotném počátku letošního roku zastihla moravskou numismatiku smutná zpráva. Řady kroměřížské pobočky opustil ve věku nedožitých 90 let její čestný předseda pan František Färber, čestný člen České numismatické společnosti.

Odešel člověk, jehož podíl na organizaci numismatického života na Moravě v uplynulých desetiletích lze jen těžko docenit.

V roce 1960 byl František Färber jedním ze zakládajících členů pobočky ČNS v Kroměříži a v roce 1972 se stal jejím předsedou, kterým byl až do roku 1995. V 80. letech byl také členem ústředního výboru ČNS.

Pod jeho vedením dosáhla kroměřížská pobočka ČNS nejvýznamnějšího rozkvětu své činnosti. Stala se navzdory tehdejšímu režimu prostředím svobodného poznávání historie.

Z iniciativy Františka Färbera uskutečnila pobočka řadu zahraničních poznávacích zájezdů, zaměřených na numismatické památky. Zájezdy do Vídně, tehdejšího Leningradu, Gothy, Postupimi či Gdaňsku, po roce 1989 do Salcburku a bavorských měst přinesly obohacení kulturního rozhledu jejich členů. Vydána byla řada medailí ke kroměřížské a regionální historii.

Pobočka navázala kontakty s nejvýznamnějšími zahraničními muzei. Trvale spolupracovala s Muzeem Kroměřížska, Arcibiskupským zámekem a Moravským zemským muzeem. Z této spolupráce se zrodila řada odborných symposií, z nichž nejvýznamnější byla konference v roce 1980, spojená s výstavou k 20 letům pobočky. V roce 1994 ve spolupráci s kroměřížským zámekem proběhla Česko-rakouská konference na téma salcburského a olomouckého mincovnictví.

Snad největší zásluhou Františka Färbera na poli numismatiky byl jeho podíl na záchraně budovy mincovny olomouckých biskupů v Kroměříži. Neúnavná jednání a řada článků v tisku poukazujících na historický význam této unikátní památky nakonec vedla ke zdárnému dokončení památkové obnovy objektu. Oslavy spojené s jejím otevřením v roce 1998 a doprovázené symposiemi s významnou domácí i zahraniční účastí, byly završením jedné z důležitých etap práce pobočky.

Iniciativou Františka Färbera bylo i vydání dvou významných publikací kroměřížskou pobočkou, *Mince zemí koruny české I. Halačky a Mincovnictví olomouckých biskupů a arcibiskupů (1608–1820)* D. Suchomela a J. Videmana.

Vlastní prací Františka Färbera byl soupis *Mince, medaile a plakety Kroměřížska*.

Je zde třeba krátce zmínit i pohnuté životní osudy Františka Färbera. Pocházel z významné kroměřížské židovské rodiny, období holocaustu přežil jako jediný. Již v počátcích okupace, 1. září 1939 byl zatčen jako rukojmí v rámci akce Albrecht I. a přes Špilberk a Dachau transportován do Buchen-

- Kresebný návrh medaile Františka Färbera od M. Vitanovského

waldu. Zde přežil jen díky tomu, že se přihlásil do zednického kursu a jako zednický přidavač budoval odvodňovací kanály. V jednom z nich se pak schoval před evakuací tábora a zachránil si tak život.

Pan Färber se aktivně účastnil také činnosti židovských spolků a podílel se na pravidelných konferencích *Židé a Morava* ve spolupráci s Muzeem Kroměřížska. Jeho příspěvky z těchto konferencí vyšly ve sbornících vydávaných muzeem.

Těžká životní zkušenost se nejvíce odrazila v jeho moudrém a laskavém přístupu k lidem.

Díky přátelské povaze a aktivnímu přístupu k dění kolem sebe se dokázal František Färber obklopit lidmi ochotnými podílet se na práci pobočky a dát se strhnout jeho životním elánem. Po osobnosti, jakou pan František Färber byl, zůstane v našich řadách natrvalo prázdné místo a hluboká vzpomínka v našich srdcích.

Neúprosný čas již nedovolil poblahopřát Františku Färberovi k devadesátinám, kterých by se dožil letos v březnu. Medaili, kterou pobočka v Kroměříži chystala jako dar oslavenci ve spolupráci s medailérem Michalem Vi-

tanovským (návrh viz obr.) vydá dodatečně na památku svého čestného předsedy.

J. Videman

Zemřel numismatik, předseda pobočky ČNS v Uherském Hradišti – ing. Erich Janíček

Dne 12. listopadu 2002 zemřel předseda pobočky ČNS v Uherském Hradišti pan ing. Erich Janíček. Do České numismatické společnosti vstoupil v roce 1970 a stal se jedním ze zakládajících členů naší pobočky. Přišel jako mladý numismatik, nabit historickými znalostmi, a ihned se zapojil do spolkové činnosti, kde neúnavně pracoval přes dvacet dva let. Svou obětavou prací a neskonalou touhou po vědění se stal ing. Janíček nejen váženým členem výboru naší pobočky, ale především vzorem pro všechny začínající sběratele. Také si nevzpomínám, že by někomu odmítl pomoc radou ze svých bohatých sběratelských zkušeností.

Jeho životní koníček byl natolik silný, že působil na všechny členy jeho rodiny, kde se mu dostalo velkého pochopení, především ze strany jeho milované manželky Světlany.

Znali jsme ing. Ericha Janíčka nejen jako numismatika, ale i jako historika, jehož vědomosti a rozhled byly přínosem nejen pro naši pobočku, ale i pro širokou sběratelskou veřejnost. Jako kamarád nás ovlivňoval svým neutuchajícím elánem a jeho vždy pozitivní pohled do budoucnosti ovlivnil životní postoje mnohých z nás, jeho přátel.

Ing. Erich Janíček odešel nečekaně z našeho středu, v plném rozmachu sil a neuskutečněných plánů, ve věku 56 let. Všichni, kteří jste jej znali, věnujte našemu příteli trvalou vzpomínku.

A. Seda

• P. Beránek – E. Štorch / tombak, pakfong, 50 mm

hových otvorů zalisováno osm měděných válečků, do jejichž čela jsou vyraženy symboly místního přírodního bohatství a průmyslové výroby. Medaile byla kladně hodnocena i ze strany přítomného libereckého hejtmána, RNDr. P. Pavlíka, ale pro nákladnost výroby není bohužel pro hejtmanství prozatím využitelná.

Další medaile byla věnována významnému českému spisovateli *Eduardu Štorchovi*. Její autor Petr Beránek využil strany aversu

k umístění podobizny spisovatele s životními daty a podpisem. Na straně reversu uvedl v několika řádcích názvy jeho nejznámějších knih s plastickým pásem, znázorňujícím několik autorem stylizovaných pravěkých předmětů. Některé odrazky medaile jsou provedeny ve dvou vzájemně zalisovaných kovech (tombaku a pakfongu) speciální technologií, kterou od jablonecké VOŠ a jejího autora A. Roskovce převzal mj. Znak Malá Skála.

Pozoruhodná byla i další portrétní medai-

• Z. Malá – Toyen / tombak, 50 mm

• R. Zibarová – Sv. Prokop / tombak, pakfong, 42 mm

le k 100. výročí narození malířky Toyen od Zdeňky Malé. Na straně aversu je znázorněn lehce stylizovaný obličej Marie Čermínové, obkroužený nepravidelnou linií s jejím civilním jménem a životními daty. Na straně reversu převedla autorka část charakteristické kresby Toyen do mírně plastického reliéfu, který doplnila malíčným podpisem.

Další absolvent, současně již student pražské AVU, Josef Oplištil předložil komisi k hodnocení práci na téma *Richard Placht*. Tato velice střídmatá a důkladně propracovaná medaile zobrazuje na aversu Plachtův profil, vystupující nad základní plochu z čtvercového orámování. V opisu je uvedeno sochařovo jméno a životní data. Revers medaile tvoří čistá plocha, protnutá úzkým pásem dvou téměř propojených budov – Jablonecké odborné školy, z jejíž lavic vyšel O. Placht jako medailér, a Vídeňské mincovny, pro niž později několik let vytvářel významné zakázky. Obě budovy částečně vystupují nad a částečně zasahují pod základní plochu medaile.

Martin Dašek vytvořil medaili předem zamýšlenou pro 100. výročí založení *Federace motocyklových sportů v Pacově*. Na straně aversu umístil v šesti řádcích letopočet a nápisy, které jsou vprostřed proloženy řadou šesti miniaturních motorek s jezdci.

Na revers je v levé části umístěn oficiální znak FIM obklopený velkým množstvím miniaturních motorek s jezdci, uspořádanými do čtverce. Každá z motorek představuje jeden konkrétní výrobní typ a je provedena téměř do detailu, což je v tak malé formě více než obdivuhodné.

Poslední předkládaná medaile se vztahovala k výročí sv. Prokopa, zakladatele Sázavského kláštera. Avers medaile je tvořen prázdnou plochou, ve spodní třetině vyplněnou nízkým reliéfem. Ten znázorňuje pověst o sv. Prokopovi, oračím s pluhem, který táhne vírou zkrocený ďábel. Stranu reversu vyplňuje ve střední části mírně stylizovaný obraz kláštera s kostelem. Na obou stranách je v opisu citlivě umístěno jemné nerušící písmo.

Všechny předkládané medaile vzbudily obdiv odborné komise, přičemž všichni absolující studenti prospěli v tomto úkole na výbornou. Většina předložených medailí byla dokonce provedena v několika patinách. Všechny medaile byly tradičně pečlivě nainstalovány a doplněny nejen průvodními skicami a konečnými návrhy, ale i písemnými obhajobami jednotlivých prací. Absolventi opět nasadili svými pracemi vysokou latku nejen pro své mladší spolužáky, ale i pro všechny členy AUM. Doufám, že svého talentu využijí

pro další rozvíjení tohoto oboru a budou se i nadále aktivně zúčastňovat mincovních a medailérských soutěží, výstav a sympozií.

K. Nováková

Sběratel

Zbýval ještě jeden metr vodního sloupce stoupající Vltavy a byl by zalit i Průmyslový palác – místo konání veletrhu. Naštěstí se tak nestalo, takže vás můžeme informovat, že jubilejního pátého ročníku mezinárodního veletrhu *Sběratel* se na výstavišti v Praze 7 zúčastnilo rekordních 162 firem a jednotlivců z dvaceti osmi zemí světa.

Ve dnech 13.–15. září 2002 se ve stánku České numismatické společnosti vystřídalo patnáct zkušených konzultantů, včetně tajemníka společnosti, většinou členů aukčních komisí ČNS, a to z Hradce Králové, Nymburka, Poděbrad, Prahy, Teplic, Ústí nad Labem a pobočky Papírových platidel. Poradenství bylo poskytnuto téměř 150 návštěvníkům, kteří přinesli k ocenění a posouzení své mince, medaile, řády, vyznamenání a papírová platidla. Nejzajímavější přinesenou mincí bylo zřejmě falzum korunovačního dukátu římského císaře Karla VII. – Albrechta (*6. 8. 1697, korunován za císaře římského 12. 2. 1742, †20. 1. 1745 v Mnichově).

Pro veletrh připravil člen pobočky Papírových platidel ing. Vladimír Kudlík společně s ČNS velmi zajímavou výstavku vývoje směnek. Z příspěvku téhož autora uveřejněném v katalogu veletrhu vyplývá, že směnky vznikaly ve 12.–13. století v počátcích moderního obchodování mezi městy severní Itálie, a to z praktických důvodů, jako byla ochrana proti častým loupežím hotovostních peněz zejména při transportech. Vyskytovaly se nejen první hotovostní platby, ale i první typy dlužních úpisů. Později se staly směnky předchůdci a následně prvními papírovými penězi.

Uvedenou výstavkou byl veletrh výrazně obohacen o oblast, která v předchozích ročnících nebyla tak rozsáhle předvedena. Panu ing. V. Kudlíkovi je proto třeba vyslovit dík za úsilí, které připravě výstavky věnoval, stejně jako všem zúčastněným konzultantům a organizátorům z řad ČNS.

V závěru veletrhu obdržela Česká numismatická společnost od pořadatele Progres Partners Advertising s. r. o. certifikát o účasti a záštitě všech pěti ročníků veletrhu *Sběratel*.

Připojujeme se k pozvání členů ČNS na příští – 6. ročník, který se bude konat ve dnech 12.–14. září 2003.

J. Kousal

Seminář Realita, představa, symbol

Ve dnech 1. až 3. října 2002 se konal mezinárodní pracovní seminář *Realita, představa, symbol* v numismatické ikonografii, jehož cílem bylo přispět k řešení poměrně složité problematiky ikonografie mincí a medailí, která není pouze doménou numismatiků, ale týká se svým dílem i historiků umění. Je zřejmé, že obě strany přistupují k této problematice z jiných paradigmat a s jinými metodickými postupy. Cílem semináře bylo podat, přiblížit a ozřejmit některá stanoviska.

Seminář byl pořádán katedrou historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity a Moravskou numismatickou sekci, organizoval ho konferenční servis MARQ. Konal se v nově budovaném Duchovním centru sv. Františka z Pauly, o který se starají Nejmenší bratři sv. Františka z Pauly v Mariánském poutním místě na Vranově u Brna, a zúčastnili se ho odborní pracovníci z Polska, Slovenska a České republiky. Na semináři bylo předneseno celkem 18 přednášek.

Ve zvaném příspěvku vystoupila PhDr.

Eva Kolníková, DrSc. (Nitra) s přednáškou *Ikonografie keltských mincí*.

V průběhu semináře vystoupil ThLic. PhDr. František Holeček a hovořil na téma *Historie Vranova jako poutního místa a kláštera paulánů* a seznámil podrobně s historií vranovského kláštera. Dále laskavě umožnil účastníkům návštěvu obnovované liechtensteinské hrobky.

V sekci Antika nejdříve vystoupila PhDr. Marie Pardyová z Brna s referátem *Nejstarší doklady inverzní perspektivy na pozdně římských mincích* a prof. Rudolf Chadraba, CSc. z Olomouce se zabýval problémem *Obraz Konstantina a Heleny ve státoprávní symbolice včetně mincí*.

V sekci Doba denárů a brakteátů nejprve přednesl úvodní přednášku k projednávané problematice doc. Ing. Pavel Černý *Některé metodické problémy ikonografické analýzy denárových a brakteátových ražeb v českých zemích*. Po něm vystoupil Doc. Ing. Josef Paukert, DrSc. z Brna s dílčí studií *Význam křížku v opisech denárů* a PhDr. Jarmila Hásková, CSc. z Prahy hovořila *K ikonografii dvou českých denárů 12. století* a dále PhDr. Tatána Kučerovská, CSc. z Brna přednesla příspěvek *Velkomoravská tradice v raněstředověkém mincovnictví*. PhDr. Roman Zaoral z Olomouce se zabýval tématem *K ikonografii českých a moravských ražeb 13. století z nálezu Fuchsenhof (Rakousko)*. K problematice ikonografie denárů promluvil na téma *Ikonografie denárů tzv. šípového typu* Mgr. Luboš Polanský z Prahy. Další přednášku k tematice tohoto bloku přednesl Dr. Borys Paszkiewicz: *A fable, a symbol or an imitation? Cracow bracteates from the first half of the 13th century (Fabula, symbol czy naśladownictwo? Brakteaty krakowskie z 1. polowy XIII w.)*. PhDr. Lubomír Konečný z Brna pak rozebral *Motiv investitury na mincovních obrazech*.

V sekci Symbolika na mincích a medailích a zobrazení architektonických děl nejdříve přednesl svůj příspěvek *Architektúra*

Bratislavy v mincovej a medailérskej tvorbe XVII.–XX. stor. Mgr. Anton Fiala z Bratislavy. Dále Mgr. Jan Štěpán z Olomouce se zabýval tématem *Realita a symbolika na ražbách olomouckých biskupů Pavlovského a Ditrichštejna* a PhDr. Juliana Boublíková-Jahnová hovořila o *Námětu římského hrdiny Marca Curtia na krušnohorských medailích*.

Poslední sekci byly Vlivy obrazů na mincích a medailích na grafickou tvorbu. V této sekci odezněly tři referáty. Ing. arch. Petr Haimann hovořil a bohatě ilustroval příklady přednášku *Exlibris s numismatickou tematikou* a Ing. Jan Štefan, CSc. se zabýval *Obrazy na medailích jako předlohy pro knižní ilustraci a Fiktivními medailemi a fikcí na medailích*.

Závěrem patří poděkování Školským sestrám sv. Františka z Assisi za jejich starostlivé zajišťování účastníků pozemským pokrmem a pohodovou atmosféru.

Přednášky semináře budou vydány v samostatném sborníku edice Acta numismatica Bohemiae, Moraviae et Silesiae.

J. Štefan

■ informace

Chmelové známky na webu

V květnu 2002 byla v Regionálním muzeu K. A. Polánka v Žatci zpřístupněna nová stálá expozice *Kabinet chmelových známek* (viz. Num. listy 57, 2002, s. 182–183). V souvislosti s ní jsou od druhé poloviny listopadu na internetových stránkách Regionálního muzea postupně uveřejňovány příspěvky Marka Cajthamla, člena pobočky ČNS v Chomutově, o tomto specifickém druhu účelových platidel.

Bližší informace o dvacetidílném seriálu lze najít na www.muzeumzatec.cz.

R. Holodňáková

Obsah

Jiří Michl

Úvaha o chronologii pražských grošů
Václava IV. 1

Erwägung über die Chronologie
der Prager Groschen von Václav IV.

Kateřina Nováková

Tvorba Jana Háška 14
Das Schaffen von Jan Hášek

Jaromír Indra

Stahování rakouských měděných mincí
po státním bankrotu v roce 1811 18
Einziehen der österreichischen Kupfermün-
zen nach dem Staatsbankrott im Jahr 1811

Nové medaile 20

Literatura 20

Osobní zprávy 23

Drobné zprávy 27

Oprava 27

Kronika 27

Informace 31

Na l. str. obálky rektorské žezlo Univerzity Hradec Králové / almandiny, zlacená mosaz, nerez ocel, dřevo/ J. Hášek, 2001
Na 4. str. obálky žezlo s kinetickou hlavičcí fakulty ponikatelské VUT v Brně / zlacená mosaz, nerez ocel, dřevo / J. Hášek, 1994

NUMISMATICKÉ LISTY

ROČNÍK LVIII – 2003 – Číslo 1

Vydává: © Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Redaktorka: Jarmila Hásková

Redakční rada: Jiří Horáček, redakční tajemník; Vlastislav Housa, Josef Hrdý, František Kavka, Jaromír Lukas, Věra Němečková, Josef Paukert, Zdeněk Petráň, Jiří Sejbál, Jiří Sláma, Eduard Šimek, Jiří Šimůnek, Michal Vitanovský

Jazyková redakce: Juliana Boublíková

Grafická úprava: Otakar Dušek

Redakce: Národní muzeum, 115 79 Praha 1, Václavské náměstí 68, telefon 224 497 292

Tisk: Arpa, Dvůr Králové nad Labem

Vychází šestkrát ročně

Přímý prodej zajišťuje stánek v hlavní budově Národního muzea, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Předplatné v České republice vyřizuje firma Myris Trade s. r. o., P. O. Box: 2, V Štíhlách 1311, 142 00 Praha 4, tel.: 234 035 200, fax: 234 035 207, 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz

Zahraniční předplatné vč. Slovenska je vyřizováno výhradně firmou Myris Trade s. r. o., tel.: ++420 234 035 200, ++420 234 035 201, fax: ++420 234 035 207, ++420 244 470 778, e-mail: myris@myris.cz

Ceny předplatného na výše uvedené adrese

Pro členy České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost, 101 00 Praha 10 – Vršovice, Arménská 1369, telefon 271 730 775

Redakční uzávěrky

1. února, 30. března, 1. června, 31. července, 1. září, 30. listopadu

Toto číslo vyšlo v květnu 2003

ISSN 0029-6074, MK ČR E 568